

פ' מטות מסעי

יבמות דף קטו

דף קטו [מדף קיד:]

פרק חמשה עשר

(עגונות)

האשה שהלכה וכו' ומלחמה בעולם וכו'.

א] מהו סברת בדדמי המוזכר בגמ' לגבי מלחמה ורעבון ושילוח נחשים ודבר וכדומה.

- א. הנה תנן במתני' דאע"ג דאשה נאמנת לומר 'מת בעלי' והטעם משום דאינה משקרת מחמת חומר בסופה, מ"מ כשאומרת שמת במלחמה אינה נאמנת, וביארו בגמ' משום דאמרה בדדמי דהיינו מאומד לבה בלי לידע אמיתותו.
- ב. ואמרו ב' אופנים שתאמר בדדמי, א' דתאמר בכל אלו ההרוגים וכי ס"ל שהוא ניצול, ב' ואפילו תאמר שראה איך שירו בו חיצים מ"מ חושבת שמת אבל לפעמים יש אופנים לעשות תחבושת לרפואה ויחיה, ולכן אינה נאמנת.
- ג. ומצינו מחלוקת גדולה בראשונים מהו סיבת אמירתה של בדדמי, ומהו הקובע מתי אומרים בדדמי.
- ד. א] **הרשב"א** ורוב הראשונים נקטו דעיקר סיבת בדדמי הוא משום דהיא בהולה לברוח מן מקום המלחמה, ולכן אין לה פנאי להמתין ולידע שמת, ועל כן מיד שעומד למות בקרוב היא בורחת וחושבת ואומרת שמת. אבל כשיש פנאי ואינה בהולה, אז גם כשיש סיבה שימות מ"מ היא נאמנת דאינה חשודה אז לומר בדדמי, והביא ב' הוכחות.
- ה. **הוכחה א.** תחילה הוכיח כן מכל גוסס, הרי כל פעם שבעלה בסכנה למות [ע"י חולי או כמה דברים הגורמים מיתה] למה אין אומרים דכיון דראה אותו גוסס וקרוב למות דהיא חושבת שמת. וע"כ דפשיטא דהיא ממתנת לידע כן בבירור, משא"כ במלחמה היא יריאה. וכתב נ"מ באמרה הוכה במלחמה והובא למטתו ומת שם דנאמנת כיון דהיה פנאי.
- ו. **הוכחה ב.** הגמ' אומרת להלן דבנפל גוים או לסטים עליה ועל בעלה היא נאמנת לומר שמת בעלה ולא דמיא למלחמה 'כיון דאשה כלי זיינה עלה' דהיינו אין דרכם להרוג נשים. וצ"ב הרי אכתי היא אומרת בדדמי כיון דהיה מצב של מלחמה להרוג בעלה, ורש"י שם פ"י דכיון דכלי זיינה עלה, לכן אינה יריאה לעמוד ולהמתין ופירי אינה אומרת בדדמי [וכן פ"י בתוס' וכמה ראשונים], ומוכח דכל ענין בדדמי של מלחמה הוא דהיא בהולה לברוח. [ובמאירי הוסיף דגם בכל הדברים המוזכר בגמ' הטעם שאומרת בדדמי הוא משום דבורחת מחמת הרעב או הדבר או הנחשים וכו' וכנ"ל].
- ז. **ב] הרמב"ם** (הל' גירושין פ"ג ה"ב) לא הזכיר כלל סברת בהולה לברוח, ורק כתב וז"ל מת בעלי במלחמה אינה נאמנת ואע"פ שהיה שלום בינו לבינה תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה ותאמר מת כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה בעלה באמצען שהרי היא אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו נהרג הוא בכללן לפיכך אינה נאמנת, עכ"ל.
- ח. וביאר הנצי"ב (מש"ב דבר ח"ד סי' כ"ה) דלהרמב"ם עיקר נקודת מלחמה הוא שיש הרג רב, דבזה היא חושבת דגם הוא מת, אבל בגוסס [ציור של הרשב"א] הרי ליכא הרג רב, וכן בהא דנפל עלינו לסטים אינו כמלחמה ולכן נאמנת גם בלי סברת הרשב"א דאינה בהולה. ולפ"ז אפי' אמרה דאח"כ מת על מטתו לא יהא נאמן.

ב] בענין האם כשאמרה מת במלחמה וקברתיו נאמנת [מחלוקת הראשונים].

- א. מבואר בסוגיא דבמלחמה בעולם אין האשה נאמנת לומר מת בעלי, אלא א"כ אמרה דמת על מטתו [דאז ל"ש בדדמי], אבל ברעבון דגריעא ממלחמה צריכה לומר מת וקברתיו דאז בודאי לא תאמר בדדמי [דבקבורת בעלה איך שייך בדדמי].
- ב. ומהא דברעבון דגריעא נאמנת בקברתיו כתבו רוב ראשונים דכל שכן אם אמרה קברתיו במלחמה דתהא נאמנת דעדיפא מרעבון, אבל הרמב"ם (הל' גירושין פ"ג ה"ב) כתב מפורש דמת במלחמה אינה נאמנת אפילו כשאמרה קברתיו.
- ג. ותמהו המפרשים הא איזה בדדמי שייך בקברתיו לבעלי, ועוד מ"ש מרעבון דמהני, ואדרבה כ"ש דמועיל. ויש ג' דרכים.
- ד. א] הכס"מ ת"י מהרא"ם דאין דרך לקבור באמצע המלחמה והדבר רחוק מאד ולכן היא בחזקת משקרת. ולפ"ז הוי סברא מיוחדת בקברתיו במלחמה מחמת הרגלי"ד נגד דבריה, ולא משום דבעלמא חוששין לשקר במלחמה.
- ה. ב] בכס"מ הביא ממהר"י בן לב שתי דעות הרמב"ם דע"י שחושבת שמת בדדמי וחזק הדבר בלבה, אז היא 'משקרת' ג"כ לשכנע הבי"ד להסכים להתיר בעלה [ורק צ"ע דא"כ מ"ש ברעבון נאמנת בקברתיו נימא דמוספת שקר כיון דחושבת שודאי מת].
- ו. ג] בלבוש ת"י דעת הרמב"ם [וכ"כ השלטי"ג ועוד כמה אחרונים], דשייך בדדמי גם בקברתיו, דדלמא מחמת בהלה של המלחמה קברה איש שחשבה שהוא בעלה ודלמא היה איש אחר ולא עיינה היטב.
- ז. בבית שמואל כתב נ"מ בין הטעמים דלעיל, כשיש לה לה מגו דהחזיקה מלחמה, דאי החשש משום שקר תהא נאמנת בקברתיו והרמב"ם רק החמיר בקברתיו כשידוע מלחמה בעולם, משא"כ להלבוש בכל אופן שייך בדדמי. [ובחי' ר' מאיר שמחה חידש דאדרבה מסוגיא דמגו הוכיח הרמב"ם כשיטתו, דיש חשש שקר ולכן יתכן דמהני מגו ע"ש].

תוכן ענינים

- א. בענין טעם דחשש של בדדמי במלחמה.
 ב. בענין אי מהני 'קברתיו' במלחמה.
 ג. בענין איך מהני מגו לחשש בדדמי.
 ד. בענין ספיקת הגמ' בע"א במלחמה.
 ה. בענין אי מהני סימנים להוציא ממון.

ג] איך מהני מגו כשהחשש משום בדדמי.

- א. הגמי' מסתפק כשלא הוחזקה מלחמה בעולם, והיא אמרה דבעלה מת במלחמה, האם אמרינן מגו דמה לה לשקר, או יש חזקה דאומרת בדדמי ולא אתי מה לי לשקר ומרע חזקתיה. והיינו כיון דהחשש בדדמי מה יתוסף שאינה משקרת.
- ב. והראשונים באמת תמהו איך ס"ד שיועיל מגו הא ליכא חשש שקר [דהא כל אשה נאמנת שבמת בעלה] ורק כשהיה במלחמה חיישינן שהיא מעידה כן מתוך טעות ואומד וחושבת שמת, וא"כ מה יועיל מגו ע"ז, וי"א דבאמת אינו מגו רגיל ועי'.
- ג. והתוס' תי' דמ"מ כיון דדייקא כולי האי להחזיק מלחמה אמרינן דכך היה [נר' אשר אראלי שליט"א ביאר דיש מושיג של מגו מעלייתא, וכאן דדייקא כ"כ אז אמרינן דלא אמרה שום שקר ובוזה שאומרת שאינה בדדמי יש להאמינה, דהיינו בכל בדדמי יש נדנדוד שקר דהא אע"ג דבאמת חוששת שמת מ"מ איך אומרת שראה שמת, וע"ז מהני המגו].
- ד. להרמב"ם דמת במלחמה אינה נאמנת גם כשאמרה 'קברתי' וחזינן דחוששין שתשקר [כמש"נ דע"י שהדבר חזק בלבה היא מוספת שקר, ולרא"ם דחוששין שמשקרת דאין דרכה לומר קברתי] א"כ כאן ע"י המגו אין לחשוש לשקר וא"ש.

איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו, טעמא דע"א מהימן משום וכו'.

ד] בענין ספיקת הגמי' אי ע"א נאמן במלחמה.

- א. מבואר דהגמי' מסתפק אי ע"א שמעיד שמת בעלה במלחמה האם נאמן או לא, מי אמרינן דטעמא דעד אחד נאמן משום דהוי מילתא דעבידא לגלויי שכן אם הבעל לא מת עלול הוא לחזור או יבואו עדים שהוא חי ויתגלה שקרו של העד והלכך לא משקר, ולכן גם במעיד שמת במלחמה לא משקר ונאמן, או טעמא דע"א משום דהאשה גופא דייקא היטב קודם שנשאת והכא לא דייקא מחמת המלחמה [שחושבת שודאי מת ולא תדקדק היטב]. ונחלקו רש"י ותוס' בביאורו.
- ב. **שיטת רש"י**: שהספק הוא האם בע"א חיישינן לבדדמי, דאף שלא ראה בבירור שמת, דלמא מעיד כן כיון שנראה לפי אומד דעתו שמת, אבל לא חיישינן שישקר דבדבר היכול להתברר לא חיישינן שישקר, ולפ"ז אם הוסיף והעיד שהוא קבר את הבעל [קברתי] תו לא שייך לחוש שמעיד בדדמי ויהא נאמן, ומצד דייקא של האשה סגי גם בדייקא של בדדמי.
- ג. **שיטת התוס'**: אמנם התוס' פ"י דלמא חסר כאן עיקר נאמנות של ע"א [ולא דחוששין שיאמר בדדמי], דהא דמעיקר הדין אין דבר שבערוה פחות משנים וע"א אינו נאמן, ורק במת האמינוהו בצירוף דעתיד להתגלות, והאשה דייקא ומינסבא, אבל במלחמה דליכא דייקא ומינסבא כיון דאומרת בדדמי א"כ אפשר חסר בכל עיקר סמכות על העד, והדבר תלוי אי עיקר נאמנותו משום עבידא לגלויי או משום דייקא [אע"ג דודאי צריך שניהם כמש"כ תוס' דף ד.], ולפ"ז בקברתי לא יהא נאמן.
- ד. ורק צ"ב על שיטתם למה באמת אין חוששין שהעד יאמר בדדמי מחמת מצב המלחמה, וכתב הרמב"ן (מלחמות) דדוקא כשהאשה עצמה מעידה חיישינן לבדדמי כיון שרצונה להנשא, אבל העד מה לו ולצער הזה להעיד מה שאינו ברור לו.
- ה. והמאירי כתב הטעם משום שהאשה דעתה קלה וסומכת על דמיונה משא"כ העד. [בתוס' משמע דע"י דעבידא לגלויי לא יאמר העד בדדמי, ורק צ"ע דהתייב לצד הראשון אבל אי נאמן משום דייקא ומינסבא מ"ט לא חיישינן לבדדמי גם בהעד, אמנם נראה עפ"י דבריהם דלעיל (דף ד. ד.) דפשיטא סברת עבידא לגלויי רק דנו אי צריך דייקא ג"כ, וא"כ אפשר לשני הצדדים מצד עבידא לגלויי לא חיישינן שנימא בדדמי].
- ו. **להלכה**: הרמב"ם פ"י כרש"י, וכן פסק בשו"ע (סי' י"ז סעיף ל"ג) דעד שאומר מת במלחמה לא תנשא ואם נשאת לא תצא [דהוי בעיא דלא איפשיטא, וכך הוא דעת הרמב"ם בספיקות דלא תנשא אבל לא תצא], אבל בקברתי דליכא בדדמי נאמן.
- ז. **שיטת הרי"ף**: הרי"ף פ"י ספיקת הגמי' כתוס' דנסתפקו אי חוששין לשקר כיון דלא דייקא ומינסבא, אולם חולק על תוס' לגבי בדדמי וס"ל דיש גם חשש של בדדמי [דהיינו ס"ל בין חשש דרש"י ובין חשש דתוס'] וכיון דיש גם חשש בדדמי לכן רק באופן דליכא בדדמי כגון שאמר קברתי נסתפקו אי ע"א נאמן במלחמה משום עבידא לגלויי או לא משום דליכא דייקא.
- ח. ונמצא עד שאומר מת בעליך וקברתי, לרש"י פשיטא דנאמן דהרי ליכא בדדמי, ולתוס' והרי"ף אכתי הוי ספיקא דדינא משום שקר. [והרי"ף הוסיף חידוש גדול ותמוה, דגם בשני עדים חיישינן לבדדמי ואם אמרו מת במלחמה אינן נאמנין אלא א"כ אמרו קברתי, וכל הראשונים חלקו ע"ז דבתר תרי סהדי לא בדקינן, וכן פסק הרמ"א (סעיף נ"ג) דשנים נאמנים לומר מת במלחמה].

דף קטו: ההוא גברא דאפקיד שומשי גבי חבריה וכו'.

ה] האם מהני סימנים להוציא ממון.

- א. בגמי' מבואר דלא מהני סימני השומשמן דאמרינן 'אימר חושבנא אתרמי'. ופי' תוס' דמדה ומנין כזה לא מהני דגם אחרים משתמשין בה. בקצה"ח (סי' רנ"ט סק"ב) חקר מה דמצינו דמחזירין אבידה בסימנין מהו להוציא ממון מבעליו בסימנים האם מהני או לא. וכתב דמכאן משמע דמהני סימנים להוציא, וכ"כ השי"ך (רצ"ז א').
- ב. אולם הביא תוס' מפורשת בחולין (דף צו.) דאין מוציאין ממון בסימנים, ולכן חידש דכאן שעדים ראו כשהפקידו, וגם עכשו יש סימנים אז אמרינן דמסתברא יותר שהוא אותו הפקדון אשר הופקד בידו, אבל אינו מדין סימנים להוציא.

בענין בדדמי במלחמה

מתני'. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים שלום בינו לבינה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתייבם, שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם קטטה בינו לבינה ושלום בעולם ובאתה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת וכו'. אמר רבא מאי טעמא דמלחמה משום דאמרה בדדמי סלקא דעתא בכל הני דאיקטול הוא פליט אם תימצא לומר כיון דשלום בינו לבינה נטרא עד דחזיא זימנין דמחו ליה בגירא או ברומחא וסברא ודאי מת ואיכא דעבר סמתרי וחייה.

הנה תנן במתני' דאע"ג דאשה נאמנת לומר 'מת בעלי' והטעם משום דאינה משקרת מחמת חומר בסופה, מ"מ כשאומרת שמת במלחמה אינה נאמנת, וביארו בגמ' משום דאמרה בדדמי דהיינו מאומד לבה בלי לידע אמיתותו.

ואמרו ב' אופנים שתאמר בדדמי, א' דתאמר בכל אלו ההרוגים וכי ס"ל שהוא ניצול, ב' ואפילו תאמר שראה איך שירו בו חיצים מ"מ חושבת שמת אבל לפעמים יש אופנים לעשות תחבושת לרפואה ויחיה, ולכן אינה נאמנת.

ומצינו מחלוקת גדולה בראשונים מהו סיבת אמירתה של בדדמי, ומהו הקובע מתי אומרה.

[א] הרשב"א ורוב הראשונים נקטו דעיקר סיבת בדדמי הוא משום דהיא בהולה לברוח מן מקום המלחמה, ולכן אין לה פנאי להמתין ולידע שמת, ועל כן מי שמראין הדברים שימות בקרוב היא בורחת וחושבת ואומרת שמת. אבל כשיש פנאי ואינה בהולה, אז גם כשיש סיבה שימות מ"מ היא נאמנת דאינה חשודה אז לומר בדדמי, וכגון כשבעלה גוסס אע"פ דעומד למיתה מ"מ אינה אומרת בדדמי, והוכיח כן עיין להלן.

אולם הרמב"ם (הל' גירושין פ"ג ה"ב) לא הזכיר כלל סברת בהולה לברוח, אלא דאם היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת ואע"פ שהיה שלום בינו לבינה תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה ותאמר מת כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה בעלה באמצען וכו'. וביאר הנצי"ב (משיב דבר ח"ד סי' כ"ה) דלהרמב"ם עיקר נקודת מלחמה הוא שיש הרג רב, דבזה היא חושבת דגם הוא מת, אבל בגוסס [ציור של הרשב"א] הרי ליכא הרג רב.

ונ"מ בכל זה לגבי קברתיו, דלהרשב"א פשיטא דמהני קברתיו, אלא גם כשאמרה שהמיתוהו במלחמה והיא הוליכתו הבית ומת שם, דתהא נאמנת כיון דבשעת מיתה לא היתה בהולה לברוח, אבל להרמב"ם לא תהא נאמנת כיון דהיה במצב שרבים מתו וכו'.

א. חי' הרשב"א.

הרשב"א ורוב הראשונים נקטו דעיקר סיבת בדדמי הוא משום דהיא בהולה לברוח מן מקום המלחמה, ולכן אין לה פנאי להמתין ולידע שמת, ועל כן מיד שעומד למות בקרוב היא בורחת וחושבת ואומרת שמת. אבל כשיש פנאי ואינה בהולה, אז גם כשיש סיבה שימות מ"מ היא נאמנת דאינה חשודה אז לומר בדדמי, והביא ב' הוכחות.

הוכחה א. תחילה הוכיח כן מכל גוסס, הרי כל פעם שבעלה בסכנה למות [ע"י חולי או כמה דברים הגורמים מיתה] למה אין אומרים דכיון דראה אותו גוסס וקרוב למות דהיא חושבת שמת. וע"כ דפשיטא דהיא ממתנת לידע כן בבירור, מש"כ במלחמה היא יריאה. וכתב נ"מ באמרה הוכה במלחמה והובא למטתו ומת שם דנאמנת כיון דהיה פנאי.

הוכחה ב. הגמ' אומרת להלן דבנפל גוים או לסטים עליה ועל בעלה היא נאמנת לומר שמת בעלה ולא דמיא למלחמה 'כיון דאשה כלי זיינה עלה' דהיינו אין דרכם להרוג נשים. וצ"ב הרי אכתי היא אומרת בדדמי כיון דהיה מצב של מלחמה להרוג בעלה, ורש"י שם פי' דכיון דכלי זיינה עלה, לכן אינה יריאה לעמוד ולהמתין ושפיר אינה אומרת בדדמי [וכן פי' בתוס' וכמה ראשונים], ומוכח דכל ענין בדדמי של מלחמה הוא דהיא בהולה לברוח.

ב. מאירי.

המאירי הוסיף דגם בכל הדברים המוזכר בגמ' הטעם שאומרת בדדמי הוא משום דבורחת מחמת הרעב או הדבר או הנחשים וכו' וכנ"ל.

ג. ריטב"א.

הביא ב' דיעות בזה, בטעמא בדדמי, היינו שיטת הרשב"א והמאירי וכדמוכח ברש"י ותוס', אולם הביא שיטה השניה שהיא דעת הרמב"ם כדלהלן.

ד. רמב"ם הל' גירושין פ"ג ה"ב.

לא הזכיר כלל סברת בהולה לברוח, ורק כתב דכן אם היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת ואע"פ שהיה שלום בינו לבינה תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה ותאמר מת כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה בעלה באמצען שהרי היא אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו נהרג הוא בכללן לפיכך אינה נאמנת, עכ"ל.

ה. שו"ת משיב דבר ח"ד סי' כ"ה.

הנצי"ב שם ביאר דלהרמב"ם עיקר נקודת מלחמה הוא שיש הרג רב, דבזה היא חושבת דגם הוא מת, אבל בגוסס [ציור של הרשב"א] הרי ליכא הרג רב, וכן בהא דנפל עלינו לסטים אינו כמלחמה ולכן נאמנת גם בלי סברת הרשב"א דאינה בהולה. ולפי"ז אפי' אמרה דאח"כ מת על מטתו לא יהא נאמן.

ו. עבודת גרשוני סי' ס"ז.

חולק על דברי רוב הראשונים שהכל תלוי בבהלה, והוכיח כן ממפולת דגם בנפל עליו הבית חוששין לבדדמי אע"ג דליכא פחד לברוח.

ז. ישועות יעקב .

דחה דבריו, דגם שם יש פחד שיפול עוד בתי הער ועיין רש"י.

ח. שו"ת שדה יצחק סי' נ"ח [מבן המהרי"צ חיות].

דן כשהיה מאורע שפגעו שני מסילות הברזל (train) ונהרג הרבה בני אדם, דאין לחשוש לבדדמי כיון דליכא יראה לברוח, ומה דחוששין במפולת הוא מטעם אחר ע"ש בטעמו

מטתו מהימנא ואילו רעבון לא מהימנא עד דאמרה מת וקברתיו, הא אמרה קברתיו נאמנת, אם כן כל שכן דבמלחמה כי אמרה מת וקברתיו מהימנא ואפילו אמרה מת במלחמה, דהא רעבון כמלחמה דמי ואפילו הכי כי אמרה קברתיו נאמנת וכל שכן במלחמה.

הא דאיבעיא להו החזיקה היא מלחמה בעולם מהו מי אמרינן מה לה לשקר דאי בעיא אמרה שלום בעולם או דילמא כיון דקיימא לן חזקה דאמרה בדדמי לא אתי מה לה לשקר ומרע חזקה. תמיהא לי והא אנן לא מחזקינן לה דמשקרת אלא דאמרה בדדמי ואם כן מאי שייך בכי האי טעמא דמגו כלל, דמגו לא שייך אלא במאי דחיישינן לשקרא והכא לא שייך כלל, ומסתברא דלאו מגו ממש קאמר אלא כעין מגו היא כלומר אילו אמרה מת סתם ולא הזכירה מלחמה וג"כ לא אמרה מת על מטתו אלא סתם מהימנינן לה ולא חיישינן דילמא איכא מלחמה ובדדמי קא אמרה ואע"ג דהכין הוא משום דכל היכא דלא איתחזקא מלחמה בעולם לא חיישינן לה, והכא נמי להימנה ולא ליחוש לדדמי מגו דאי בעיא שתקה ואמרה מת סתם, או דילמא כיון דאיכא מלחמה וחזקה אמרה בדדמי לא שייך הכא מגו דמכל מקום הא איכא מלחמה וחזקה דאיהי לא משקרא אלא דאמרה בדדמי וכן נראה מדברי רש"י ז"ל.

ומעתה אע"ג דלא איפשיטא בעיין הכא לא תיקשי לן הא דאסיקנא בפרק האשה שנתארמלה (כ"ז א') גבי אמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי דמהימנא משום מגו ואע"ג דהוי מגו במקום חזקה ודמיא להא, משום דהתם שייך ביה מגו ממש אבל הכא לאו מגו גמור הוא כדאמרן, ומיהו בספרים מדוקדקים לא גרסי שם חזקה כלל אלא התם הכי גרסינן הכא ודאי איטמיא חששא בעלמא הוא ובמקום חששא אמרינן מגו, אבל אי אמרינן מגו במקום חזקה או לא לא איפשיטא, ובפרק קמא דבבא בתרא איבעיא להו ולא איפשיטא, וכן נמי לא תקשי לך אמאי לא פשטוה ממתניתין דאע"ג דהוחזקה מלחמה בעולם כי אמרה מת על מטתו וכל שכן אי אמרה מת וקברתיו נאמנת, ואפילו הכי כי אמרה מת סתם אינה נאמנת ולא אמרינן מגו דאי בעיא אמרה מת וקברתיו, דהתם כיון דאיתחזקא מלחמה בעולם חזקה דאמרה בדדמי אבל הכא דלא איתחזקא אלא על פיה הוה מינא ליהוי כסתם ולהימנה, ואם תאמר כי איבעיא לן

אלא אפילו סתמא נמי כשלוס בינו לבינה, ולא איצטריך תנא למיתני שלום בינו לבינה אלא משום דקא בעי למיתני קטטה בינו לבינה, וכן נמי שלום בעולם הוא הדין לסתם, אלא דתנא הכי משום דקבעי למיתני קטטה בעולם, וסיפא דוקא רישא לאו דוקא, ואם תאמר והא איצטריך שלום בינו לבינה לאשמועינן דאע"ג דאיכא שלום בינו לבינה לא אמרינן נטרא וחזיא כדאיתא בסמוך, יש לומר ההוא מסיפא נפקא דקתני שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם.

אמר רבא רעבון גרוע ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא הא מת על מטתו מהימנא ואילו רעבון עד דאמרה מת וקברתיו לא מהימנא. מסתברא דהכי פירושו במלחמה כי אמרה מת על מטתו, כלומר אפילו אמרה ירד במלחמה והוכה ושכב ומת על מטתו אפילו הכי מהימנא, דבכי הא לא אמרה בדדמי דכיון דאמרה מת על מטתו לא חיישינן דמשקרא, דלעולם לא מחזקינן דמשקרא אלא דזמנין דטעיא ואמרה בדדמי, וכי תימא מכיון דחזיא ליה דמחו ליה בגירא או ברומחא שבקא ליה ואמרה בדדמי כדאמרינן ברעבון, לא היא דבמלחמה משום דמסתפיא ערקא ושבקה ליה, וכיון דחזיתיה דאימחאי ברומחא סברה דמית ליה, וכן נמי ברעבון מחמת פחד רעבון שבקה ליה ואמרה בדדמי כההיא איתתא דאתיא לקמיה דרבא, אבל בשב מן המלחמה לא שבקה ליה עד דחזיא דמית, והיינו דאמרינן בסמוך נפלו עלינו לסטים הוא מת ואני נצלתי נאמנת, משום דאשה כלי זיינה עליה ואינה יראה מן הלסטים ואינה מנחת אותו עד שתדע אם מת אם לאו, וכן פירש רש"י ז"ל, ועל כרחין אית לן למימר הכי דאי לא אשה היכי מהימנא דילמא שבקה ליה גוסס וסברה דגוסס לא חיי ואמרה בדדמי, אלא דכל שאינה יראה מחמת מיתה לא שבקה ליה ולא אמרה בדדמי, ואין צריך לומר בדאמרה לא ירד במלחמה אלא על מטתו מת בחליו, כן נראה לי.

ואין נראה כן מדברי הרמב"ם שהוא ז"ל כתב (פ"ג מגירושין ה"ב) דכל שאמרה מת במלחמה וקברתיו אינה נאמנת, וזה לשונו אינה נאמנת אפילו אמרה מת במלחמה וקברתיו אבל אם אמרה מת על מטתו נאמנת, ואינו נראה לי מן הטעם שכתבתי, ועוד דלא מחזקינן לה במשקרת אלא באומרת בדדמי וכל שאמרה קברתיו נאמנת, ועוד דהא אמרינן בגמרא רעבון גרוע ממלחמה דבמלחמה כי אמרה מת על

וקברתיו, אלמא דכל שכן במלחמה, שאלמלא כן היה לו לומר גריעא ממלחמה לענין מת על מטתו ועדיף מינה לענין מת וקברתיו, ומן התמה על גדולי המחברים¹² שכתבו שאף במת וקברתיו אינה נאמנת, ואף גדולי המגיהים¹³ מחלו להם בה, ולא ידעתי למה. ואף זה שאמרנו שבמת על מטתו נאמנת, כתבו בה גדולי הדור¹⁴ שלא סוף דבר בשאמרה לא מת במלחמה אלא על מטתו ומתוך חולי, אלא אפילו אמרה במלחמה ירד והוכה ושב ומת על מטתו, שאין אנו חושדין אותה אלא שתהא היא מניחתו וטועה בדומה, כגון זימנין דמחו ליה ושבקא ליה דמשום דמיסתפיא אנפשה שבקא ליה ואמרה בדדמי, וכן ברעבון אף היא מניחתו מחמת רעב ואמרה בדדמי, אבל זו שאומרת ששב מן המלחמה ומת על מטתו ודאי לא שבקא ליה עד שהיא רואתו שמת, והרי זו כמה שאמרו¹⁵ נפלו עלינו ליסטים הוא מת ואני נצלתי נאמנת, דהואיל ואשה כלי זיניה עליה אינה יראה מהם ואינה מניחתו עד שתדע סוף ענינו, והדברים נראין. הא כל שיש לחוש לאמרה בדדמי אינה נאמנת אע"פ ששלום בינו לבינה, וכן כל שיש קטטה בינו לבינה אע"פ ששלום בעולם אינה נאמנת, ופירשו בגמרא¹⁶ בקטטה שכבר אמרה גרשתני ונתכונה להפקיע את עצמה ממנו, אלא שפיה הכשילה ואמרה בפני פלוני ופלוני, ושאלנו להם והכתישוה, וכל שנמצאת כך אף באומרת מת בעלה אינה נאמנת אף במת על מטתו ואף בקברתיו¹⁷.

ר' יהודה אומר לעולם אינה נאמנת, אף בשלום בעולם ובינו לבינה, עד שתבא בוכה ובגדיה קרועים, שהם דברים המוכיחים ואין אשה מצויה לעשותם אלא על דבר המפורסם. ואין הלכה כר' יהודה אלא כתנא קמא, וכמו שהשיבו לו אחד זה ואחד זה תנשא.

ובעולם ובאה ואמרה מת בעלי נאמנת ותנשא או תתיבם, שמתוך חומר שהחמרת עליה בסופה לדונה בכל הדרכים השנויים בפרק האשה⁹ דייקא ומינסבא, שמתיראה היא שמא יבא ותתבדה וכל הדרכים האלו בה, והוה שאמרו בתלמוד המערב¹⁰, תמן תני אם יש עדים שהיא אשת איש ואמרה גרושה אני אינה נאמנת ואת אמר הכן שניא מיתה מאחר שאלו בא הוא מכחיש. ומכל מקום כל שיש לחוש שמא תשקר בכונה, כגון שיש קטטה בינו לבינה, או שהדברים נראין שסומכת לומר על דבר המצוי ואיפשר שאינו, כגון מלחמה בעולם, אינה נאמנת. והוא שאמר, שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם אינה נאמנת, שאינה אומרת כן אלא מתוך האומד, והוה שאמרו אמרה בדדמי, כלומר מה שדומה לה שכן אע"פ שלא נתברר לה, ופירוש מלחמה בעולם, באותו מקום שהיא אומרת שמת שם ובאותו הפרק, אע"פ שאינה אומרת שבמלחמה מת כמו שנבאר למטה, שאע"פ ששלום בינו לבינה מכל מקום סבורה היא אטו כל הני איקטול והוא פליט, כגון שראתה ראשונים ואחרונים שבמחנה מתים ובעלה היה באמצען¹¹, ואפילו אומרת שראתה מת דהואיל ושלום בינו לבינה נטרא ליה עד דחזיא ליה, שמא זימנין דמחו ליה בגירא או ברומחא וסברא השתא ודאי מית ליה, ואיהי לא ידעא דבמסתרי מיהא חיי ודילמא סמתרי עבדי ליה וחיא. ומכל מקום אם אמרה מת על מטתו נאמנת כדאיתה בסוגיא, והוא הדין שאם אמרה מת וקברתיו ודאי נאמנת, שהרי אין לחוש בה לכלום, ואם נפשך לפקפק בה צא ולמד בסוגיא זו שאמרו, רעבון ר"ל שאמרה מת בעלי ברעב, גריעא ממלחמה, דאלו מלחמה כיון דאמרה מת על מטתו מהימנא, ואלו רעבון עד דאמרה מת

משנה בית הלל¹⁸ אומרים לא שמענו אלא בכאה מן הקציר בלבד¹⁸.* אמרו להם

13 הראב"ד. 14 הרשב"א, והסכים לזה הריטב"א.
15 לקמן קטו א. 16 לקמן קטו א. 17 עיין לקמן שם בדברי רבינו שדין זה שנוי במחלוקת אי בקטטה אינה נאמנת משום דמשקרא או משום דאמרה בדדמי ופסקינן לחומרא. 18 לפנינו משנה זו לקמן קטו ב. *18 וכ"ה בד"ג בכ"ק בירושלמי

גירושין הטי"ו. 9 לעיל פו ב. 10 פט"ו ה"א, עז א, בשינוי קצת, ומובא ברשב"א. 11 דוגמא זו כתב הרמב"ם פ"ג גירושין ה"ב. 12 הרמב"ם שם, וכן הקשו עליו תוס' חד מקמאי הרשב"א והריטב"א, ועיי"ש במ"מ בכ"מ ובלח"מ. ועיין בהגהות הגר"א. ובש"ג כתב כדעת הרמב"ם ונתן טעם לדבר.

האשה שנתארמלה (כתובות כ"ז ע"א) איפשיטא לן כי האי גוונא דאמרינן מיגו במקום חזקה גבי מתני' דעיר שכבשוה כרוכס שכל כהנות שבתוכה טמאות. ואם יש שם מחבואה אחת מצלת על כולן. ואסיקנא שאם אמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי נאמנת, דאע"ג דחזקה דכל שאינה נחבאת טמאה, כיון דאי בעיא אמרה נחבאתי ולא נטמאתי, אי נמי דאי שתקה טהורה, השתא נמי מהימנא וטהורה. ויש מתרצים שאין כל החזקות שוות, וחזקה דהתם קלישא טפי מחזקה דהכא. עוד יש לתרץ לפי שיטה זאת, דלא דמו, דהתם אמרינן מיגו לאוקומי איתתא בחזקתה שהיא בחזקת כשרה וטהורה, וחששא הוא שחששו לאסרה במלחמה שמא נטמאת, הילכך כל היכא דאיכא שום צד ושום מיגו להאמינה מהימנינן לה, וכדאמרינן התם חששא בעלמא הוא. אבל בזו שהיא בחזקת אשת איש, וחכמים הקילו בה הרבה להאמינה שמת בעלה משום עיגונא, כל היכא דאיכא ריעותא ושום חזקה שלא להאמינה, דילמא לא מהימנא משום מיגו לאפוקי מחזקתה, כנ"ל.

ומיהו קשיא לן אשמעתין טובא היכי שייך בהא לומר מה לי לשקר, שאין אנו אומרים כן בשום מקום אלא כשיש חשש טענת שקר, ואילו הכא לא חיישינן כלל דמשקרא אלא דאמרה בדדמי, ואם כן מאי מיגו שייך הכא, אלא ודאי שזה הלשון מושאל הוא, ומפני שאלו שתקה היתה נאמנת אנו אומרים למה לה להכניס עצמה לומר טענה שיאמרו שמשקרת בשוגג ובדדמי, ניחא לה טפי דתשתוק, אלא ודאי בתום לבכה אמרה כן מפני שהיא יודעת בעצמה שהיה הדבר כן ולקיים דבריה יותר. והשתא לא דמיא הא לההיא דפרק האשה שנתארמלה כלל, דהתם לשקרא הוא דהוה חיישינן, וכיון דאית לה מיגו מהימנא, מה שאין כן הכא לא מהני לה מיגו להוציא מלבנו מה שיש לחוש דאמרה בדדמי, והשתא נמי לא דמיא למשנתנינו, דכיון דהוחזקה ודאי מלחמה קים לן דודאי אמרה בדדמי. אבל הכא שהיא החזיקה המלחמה, אין לנו לתלות כל כך דאמרה בדדמי.

ואפשר לפרש דברים כפשוטן, דמשום דהחזיקה היא מלחמה בעולם ונראה דבר של שקר דמלחמה קלא אית לה, היה אפשר לחוש שמשקרת לומר כן מפני שהיא סבורה [להיות נאמנת] יותר כשתאמר שמת במלחמה כי הרבה מתים כן במלחמה, ולהכי אמרינן מי אמרינן מה לי לשקר אי בעיא אמרה וכו'. והשתא לפירוש זה אתי לישנא כפשוטה, ולא דמיא למשנתנינו מן הטעם שכתבנו, ולא דמיא לההיא דפרק האשה שנתארמלה, דהתם כולי עלמא ידעי דניחא לה טפי למישקת או שתאמר נחבאתי משתאמר לא נחבאתי ולא נטמאתי, והוה ליה מיגו מעליא טפי:

(נג) כנדצ"ל, ובכת"י כאן כמה תיבות מטושטשות:

הדר אמר רבא רעבון גריעא ממלחמה. פירוש מעיקרא אמר דעדיף ממלחמה, דסבר דברעבון ליכא למימר כלום בדדמי כיון דחזא האי עובדא דאיתתא דאמרה בדדמי, אמר כיון דברעבון שייך בדדמי [אמר רעבון הרי הוא כמלחמה, הדר] קניג) הא ודאי גריעא הוא ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת במלחמה הוא דלא מהימנא, אבל מת על מיטתו מהימנא, ואילו רעבון עד דאמרה מת וקברתיו.

יש מפרשים דבמלחמה אם אמרה חלה על מיטתו ומת מהימנא, דהשתא לא אמרה כלום בדדמי, כדאמרה ברעבון מכיון דידעה שאין שום מאכל ומשקה עמו, אבל אם אמרה במלחמה שירד בעלה במלחמה והוכה שם וחזר ומת על מיטתו לא מהימנא דהא אמרה בדדמי, דכיון דחזאי דמחיוהא ברומחא מכה רבה אמרה לא חיי כדאמרינן לעיל.

ויש מפרשים דאפילו בכי האי גוונא מהימנא, שלא חששו דאמרה בדדמי בכי האי גוונא אלא כשהיא יראה מלשהות עמו ושבקה ליה ואתיא, כההיא דרעבון דשבקה לבעלה מפחד רעבון, וכשלא הניחה לו שום מאכל והניחתו חולה אמרה בנפשה ודאי מת, ובמלחמה כי חזאי ליה במלחמה שהוא מוכה מכת חרב יראה גם לנפשה ואתיא ואמרה דמת דדמי לה דכהאי גוונא לא חיי, אבל כששב לביתו מקום שאין שם פחד ולא שבקה ליה, הא ודאי כשאמרה מת על מיטתו היינו משום דחזיתיה דמית ממש, דאם לא כן כשיש שלום בעולם ניחוש שמא חלה והיה גוסס וכסבורה שמת ואמרה בדדמי, אלא ודאי כדאמרן. זה נראה יותר נכון.

ולדברי הכל כל שאמרה שמת בעלה במלחמה וקברתיו נאמנת, שהרי אף ברעבון דגריע ממלחמה נאמנת, וטעמא דמילתא משום דליכא למימר קברתיו בדדמי, ואנן לא חיישינן בכולה שמעתין דמשקרא במתכיון, ושלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב (הל' גירושין פ"ג ה"ב) שאם אמרה מת במלחמה וקברתיו אינה נאמנת, וזה אינו ודאי כדמוכח סוגיין בהדיא:

איבעיא להו החזיקה היא מלחמה בעולם מהו מי אמרינן מה לי לשקר אי בעיא אמרה שלום בעולם, או דילמא כיון דקים לן חזקה דאמרה בדדמי לא אתי מה לי לשקר ומרע חזקה. וקשיא לרבנותא ז"ל תפשוט ליה דלא אמרינן בכי הא במקום חזקה, מסיפא דמתני' דמלחמה בעולם דכשאמרה מת בעלי אינה נאמנת דילמא אמרה בדדמי, ואע"ג דאיכא מיגו דאי בעיא אמרה מת על מיטתו או מת וקברתיו. ומתרצים דלא דמו, דהתם הנאמנות היא בדמפשא בדיבורא ותימא מת על מיטתו או מת וקברתיו, וחיישא דילמא מכחישין לה שלא מת על מיטתו או שלא היתה היא בקבורה, וכשתהא מוכחשת במקצת שלא יאמינוה במקצת, הילכך לאו מיגו מעליא הוא. אבל הכא כל היכא דממעטא בדיבורא מהימנא טפי, דהשתא הוא דאמרה מלחמה היה בעולם ומת שם, ואילו בעיא שתקה ואמרה מת בעלי בלחוד.

ויש מקשים עוד דהכא לא איפשיטא בעיזו. ואילו בפרק

ב וכן אם היתה מלחמה. במשנה שלוש בינה לבין (ומלחמה בעולם קטטה בין לבנה) ושלוש בעולם ובה ואמרה מה בעלי אינה נאמנת ובגמ' אמר רבא מאי טעמא דמלחמה משום דלמרה דדמי סלקא דעתה כל הני איקטול והוא פליט אמ"ל כיון דשלוש בינו לבנה נטרף עד דחויא זמני דמתו ליה בניא או ברומחא וקברה ודאי מת ואיכא עביד קמתיה ומי. עד כאן;

ואפילו אמרה מת וכו'. כך נראה מן ההלכות דשטת רבינו והיא דמת וקברתיה אינה נאמנת דדוקא עד אחד נאמן אבל היא אינה נאמנת ומה שאמרו בגמ' אמר רבא רעבון גריע ממלחמה דלילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא הא מה על מעטו מהימנא ואלו גבי רעבון עד דלמרה מת וקברתיה כך מפרש לה רבינו דלילו מלחמה כי אמרה מת במלחמה אינה נאמנת בשום גונא בין אומרת קברתיה בין אינה אומרת שם אומרת מת על מעטו אמ"ל אע"פ שלא אמרה קברתיה (נאמנת) ואלו ברעבון כי אמרה מת על מעטו ושלא מהמת רעב אינה נאמנת עד שתימנה וקברתיה. יש לומר לדעתו ז"ל מהטעם הוא דאע"פ דאין לא היסטין למשקרא כי אמרה מה במלחמה אע"פ דלמרה קברתיה היסטין לה. ומי"ה הרשב"ה חולק בזה ואמר דבאומרת מת בעלי במלחמה וקברתיה לדעתו לא היסטין דמשקרא אלא דלמרה דדמי והביא ראיה שהרי ברעבון כי אמרה מת וקברתיה נאמנת ומשמע אפילו באומרת מת ברעבון הרי הוא כמת במלחמה ואע"פ כן באומרת קברתיה נאמנת וכבר אמרו דרעבון גריע ממלחמה א"כ כל שכן במלחמה באומרת קברתיה שהיא נאמנת:

ג לא הוחזקה. צעיר שם ולא איפשיטא. ורבינו פוסק כאלו הבעיות לא משא ואם נשאח לא תלך:

ד וכן האשה שאמרה מת. שם מפולת הרי היא כמלחמה דלמרה דדמי שלוח נחשים ועקרבים הרי הן כמלחמה דלמרה דדמי. פירוש וכתבן אם אמרה מת על מעטו

אמרי לה הרי היא כמלחמה ואמרי לה אינה כמלחמה וכו' וכיון דלא דפשיטא נקטינן לתומא שכן דרך הגאונים לפסוק בשמי לטויה להמור בשל מורה ואפילו היכל דלשון אחרון לקולא וכ"פ הרמב"ם בפרק אחרון מה' גירושין שכתב שם היה דבר בעולם ואמרה מת בעלי אינה נאמנת וכו' וכיון דלגבי אשה עצמה נקטינן דבכר הרי הוא כמלחמה והכי נמי לגבי עד אחד הילכך עד דלמור וקברתיה לא מהימנא ע"כ. ואיכא דאיתא ספרי דפוס דכתיב בזה אינה נאמנת ואיכא ספרי דפוס דכתיב בזה נאמנת אבל מלחמה דפשיטא היא דהנוסחה האמיתית היא נאמנת דויל דבכר טעמא דכתיב ח"ל היה דבר בעולם ואמרה מת בעלי אינה נאמנת שדבר פשוט כפי כל אדם ששכנת הדבר זה חי זה מת ואפשר שימותו דבכר נערים חוקים ויכלו החוקים ההוליס ולפי"ו אין חוששין לה שמה סמכה דעתה על רוב המסים עכ"ל. ואין פסק דמאי דקאמר שדבר פשוט דלמור איניש שב שנין הוה מומנא ואיניש בלא שניה לא אולי. וכ"כ המגיד משנה דבר אמרי לה כמלחמה דלמור ודלמי ואמרי לה אינה כמלחמה דלמרי איניש שב שנין הוה מומנא ואיניש בלא שניה לא אולי ופסק רבינו כלישנא דתלמי. וכיון שכן הוא ע"כ אית לן למימר דיש ללוג וחסרון פסוק בתשובה המזכרת מהר"ן או דילמא דנוסחה אחרת היה לו בדברי הרמב"ם. והוקשה צעירי נמי שלא הוזכרה קברת הרמב"ם לא בפסקי הרא"ש ולא בפסקי הרב בעל הערוס ורבינו ירוסם אלא כחכו סתמא להמרי דלישא קמא וכו' לא מיד עכ"ל:

על מ"ש הרב המגיד (לעיל בריש ההלכה) גבי ב"ד עד אחד והטרי לה שמת בעלה וכו'. ויש קצת מינה בזה שהרי הוא כבור דטעמא דע"כ משום מלחמה דעבידה לאיגילוי וכו'. י"ל שאין כחן מימה כלל דכיון דאיבעיא לן ע"כ נקטתה מהו ולא איפשיטא משמע דכל ע"כ נקטתה איכא למיחא דילמא לא חייש למילחא דגילוי וטעמא ע"כ משום דהייסטין שמה היא שכרה אוחו:

ג לא הוחזקה מלחמה בעולם וכו' ואם נשאת לא תצא. טעם רבינו דכיון דמדינא אימתת מהימנא לומר חי משום דמילחמה דעבידה לאיגילוי היא אי משום מתוך חומר ספיקא בדרכין היא ונקטינן בה לקולא לענין אם נשאח לא תלך:

כ"ד

לחם משנה

ממלחמה סתמא משמע לכל מילי לכך ז"ל דרבינו סבור דמלחמה ג"כ אם אמר מה וקברתיה נאמנת ולא אמר רבינו אינה נאמנת אלא כשחזר מלחמה דלמור מת מלחמה וקברתיה ומהי כחך רבינו ברישא דלישא ובהא ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת דהא אפילו לא אמרה אלא מת סתמא אינה נאמנת דמשמע מסיפא דלישא נאמנת דאיכא אלא אם אמרה מת על מעטו דמשמע הא מת סתמא אינה נאמנת אלא מאי דנקט במלחמה הוא משום דעמי למימר אח"כ דאפילו אמרה קברתיה אינה נאמנת והך דיעא לא הוה אלא כשהיכר מלחמה ולכך הוסיף מלחמה ברישא דלישא והשפא יתיישבו טפי דברי הגמרא אפילו דרעבון גריע ממלחמה דלילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה לא מהימנא אפי' שתאמר מת בעלי במלחמה וקברתיה והי"ה ברעבון אם אמרה מת ממזמם רעבון וקברתיה לא מהימנא ודלא כדכתב ה"ה בשם הרשב"א דלמור ומשמע אפילו באומרת מת ברעב דאין דעתו של רבינו כן אלא מאי דלמור בגמרא ברעבון דמת וקברתיה מהי היינו כשאמרה מת וקברתיה סתמא והי"ה במלחמה אם אמרה מת וקברתיה סתמא מהי אבל כשאמרה מת במלחמה וקברתיה או מת ברעבון וקברתיה לא מהי לדעת רבינו וגם בזה אפשר להסיק דעת ההלכות. זה ז"ל לדעת רבינו. ויש טעם נכון לזה דכשאומר מת סתמא במלחמה או תלינן דמלחמה הוא דכתב רש"י ז"ל אבל כשאמר מת וקברתיה לא תלינן בכ"י אלא אם היכר בפירוש מת במלחמה וקברתיה זה ז"ל נכון לדעתו ז"ל ע"ם היות שאין דעתו של ה"ה כן. ועל מ"ש ה"ה כן נראה מן ההלכות שציעת רבינו וכו'. כתב הרב"י בקיטור י"ו דלדבריה דאיכא מוסק דברי הר"י דהפך דכיון דפשט הר"י דטעמא דעד אחד משום דעבידה לאיגילוי כ"ש היא

ב וכן אם היתה מלחמה וכו' ואמרה מת בעלי במלחמה. קשה קצת דהרי אמרו בגמ' (דף ק"א): איבעיא ליה החזיקה היא מלחמה בעולם וכו' והקשה רש"י ז"ל ותפשוט בעיא מתמני דקאמרה שלום בינו לבנה ושלוש בעולם דודאי מת בעלי במלחמה קאמרה דאי על מעטו מאי איניש שלום בעולם אפילו מלחמה בעולם דלמרה ליעיל כי אמרה מה על מעטו מהימנא אלא דאי מת במלחמה וכו' ומי"ה מתמני דלמרה מת סתמא ואשמעינן מתמני דהואיל שלום בעולם אע"ג דלא אמרה מת על מעטו במלחמה דמיהמנא מת על מעטו וקאמרה וזמן שיש מלחמה בעולם סתמא מת במלחמה וכו' ע"כ. משמע דמתמני דקאמרה מלחמה בעולם ואמרה מת בעלי אינה נאמנת אפילו מת סתמא וא"כ אמאי נקט רבינו מת בעלי במלחמה דמשמע דוקא משום דלמרה מת בעלי במלחמה הא מת בעלי סתם לא ועוד דקשיא דיוקא דאיכא דלמטה קאמר אבל אם מת על מעטו נאמנת משמע הא סתמא לא מהימנא. ועוד קשה כמה שאמר ואפילו אמרה מת במלחמה וקברתיה ושמעינן ברובא ולימא אפילו אמרה מת וקברתיה סתמא דבמלחמה אינה נאמנת דכן הוא האמת לפי מה שהבין ה"ה בדברי רבינו. ואלו הקושיות הם הלכה למרחן הקושיות הגדולה שהקשו על רבינו על מה שאמר דאפילו אמרה מת במלחמה וקברתיה אינה נאמנת ממ"ש בגמרא רעבון גריע ממלחמה וכו' ועיניך הרואות כמה דחק ה"ה ז"ל לפני מה שפירש הוא בדברי רבינו מ"ש רעבון גריע ממלחמה היינו צענין אחד דוקא שהוא מת על מעטו אבל צענין אחר גריע ממלחמה מרעבון שהוא כענין מת וקברתיה דברעבון מהימנא ומלחמה לא והלשון אינו מורה כן שאמר רעבון גריע

הנהגות מייבנות

נאמן כי אם לפי חומנו דבשלמא ישראל המהובין לחתור י"ל דנתן דעתו בשעת מלחמה להחיד ואמר בדבתי והדר תהיה להיות אבל עכ"ה המספר מעשה לפי חומנו ואין כוונתו לשום דבר אינו אויבר אחר הנדמה כ"א כאשר ראה וסברא ונתנת דלא שייכא בעכו"ם ע"כ בדברים וקצתים וכן הסבירו ה"ד נתן ב"ד שמעון ורבינו שמחה ב"ד שמואל. אך בזה נסתפק וגמננו היכא שהעכו"ם סח שראוהו צף על פני המים היאך נתן טביעות עין במים דבשלמא ישראל שמתכוין להעיד איכא למיטר נתן בו טביעות עין בכוונה כי אין תללות מיושם עינין לחקל בגופו של ערות דוקא בעידים מקולין ולא בגוף העדות כדאמרנו בר"פ יש בכור כי אקילו בסופה פירוש אחר שנהקר יפה בטביעות עין נגמר אבל בתחילה לא הקילו פירוש בגוף העדות וכן מוכחא כולה שמעתיא דתלינן לחומרא דאמר דאיכא דעברי ליה סתמיי וכו' היכי דלדודך איתרדיש ניסא וכו' איזור אתי איניש אחרניא לאצילי מים שאין להם סוף שטא עליה מצד אחר ע"כ לא פליגי נמי אלא לענין דרישה והקדמה אפילו למ"ד לא צריך משום דאיכא כתובה הא לאו הכי כ"ע מודו דלענין אשה הוה צריך וברישלמי ראוהו מנגייד אני אויבר כתרוב מלובנת נבה וחה וצולב על הצלוב אויבר אני מטרונא עברה עליו ופדאתו והרהיר אובלת בו אויבר אני נתרבנו עליו מן השמים נפל לבור אריות אין מעידים עליו אויבר אני נעשו לו נסים כדניאל נפל לכבשן האש אין מעידין עליו אויבר אני נעשו לו נסים כחנניה מישיאל וערת: ז"ל המור שם כחך הנברא כיון שיש מלחמה בעולם אפילו אויבר מת וקברתיה אינה נאמנת ואינו נראה כן בגמרא אלא אפילו דהיא אויברת מת על מעטו נאמנת אע"פ שיש מלחמה בעולם כ"ש מת וקברתיה ע"כ:

היה מכירו ואפשר לומר שסיפר לו בלי שאלה אין לחוש כלל, וכן כנ"ד אין לספק שמה נשאל והשיב אלף דרך העו"ג לספר למכירו מה שיועד כדאיחא בעירובין (דע"ה ב') אי איתא דאוגר מיפשא פשי. הכלל בענינים הללו אין למדין הלכה מפי מעשה, שעקרונות הן ואין למדין דבר מדבר:

וברבר החשש שהגיד העו"ג הראשון שמת מחולי פאקין, ומש מע"כ כ"י למת דברר דיש מחלוקת אי מושקין לבדדמי, פלפל מעכ"ת כ"י בדברים נכונים וישרים למוציא דעת, שיש לנרץ דעת הרמב"ם לפסוק כל"ב דברר אינו כמלחמה, ועוד יש פוסקים דלא חיישינן בעד לבדדמי וכן הובא בהגהת רמ"א ס"ג דבמסל"ת לא חיישינן לבדדמי, ועי' ט"ז ס"ק ס"ז וגם כאן החזיק הוא הדבר, הכל מצוהר בדברי מעכ"ת כ"י:

אכן אני לא באתי לחקירה זו כלל, דבאית מאן יימר ומחלת הפאקין ה"ז כדבר היינו שרוב החולים בפאקין מתים כמו דבר ומלחמה, ועוד נראה משיתת רש"י וט"פ דלא שייך בדדמי, אלא בשהלכה האשה או העדר ממנו ועוצבוו בזה המצב, בזה חיישינן שמדמה דמסתמא מת, והיינו טעמא דמלחמה ורעבון ודבר ישראים לעמוד שם ולראות בסוף זה האיש, משא"כ במקום שאין יראים לעמוד ולראות אין לחוש כלל, וכפרש"י (בדף קט"ז) גבי נפלו עלינו עכו"ם כו' דמש"ה משיאין ע"פ משום שאשה כלי זינה עליה ואינה יראה לעמוד ולראות סופו, והא דמפולת בתים ה"ה כמלחמה כתב המאירי בשם גדולי הרבנים דמירי שרות סערה באה ומפלת את הבתים וע"כ יראה לעמוד בעיר, וכ"כ הרשב"א בחי' דמש"ה כתב הרמב"ם דליכא חשש בדדמי אלא במים שאין להם סוף, דבמים שיש להם סוף אינו מעיד אלא א"כ עמד כדי שתלא נפשו, ולא סמך על בדדמי וכ"כ הרא"ש, וכבר הארכנו בזה בס"ד (בס' הג"ל אות א'), הא לכ"ע ענין בדדמי אינו אלא במניחתו והולך ממנו עפ"י ההכרח, משא"כ כנ"ד שלא ברחו יושבי ברלין בעת החולי, ויכולם ראו מה שעלה עם החולים, מה"ם לומר בדדמי. [הג"ה ו"ל מש"כ הר"ן באשה מומר שאמרה שבעלה מת בדבר שאין משיאין. משום בדדמי, ל"ל שהיה נהוג מי שהרגישו בו חולי דבר להויתא אותו למקום מיוחד ויכול להיות שהבדריא והלך לו]:

הן אמת: שלשון הרמב"ם (פי"ג ה"ו) אמרה נפלו עלינו עו"ג כו' שאין דרכן להרוג את הגשים כדי שנאמר כשם שגולה היא כך גולל הוא, מצוהר שאינו מפרש כרש"י, דא"כ הכי מיבעי כשם שהוא מסוכן כך היא מסוכנת, אלא דעת אחרת עמו ז"ל בפירוש הגמרא, ולא ביארו נושאי כליו ז"ל, והרבה יגענו בזה, ויגעתי ומאצתי בס' המאירי בשם י"א, דיש חילוק בין היזק רבים, היינו שרבים מתים כמו מלחמה ודבר ורעבון וכדומה בזה יש משש בדדמי, משא"כ במקום שלא היו רבים מתים כמו עשיתי עלינו בית כו' ונפלו עלינו עו"ג כו' בהני לא שייך בדדמי כלל, אלא במקום שהיו שניהם בסכנה כמו בעשיתי עלינו בית כו' אינה נאמנת משום דריע טענתה להיות הוא ניזוק יותר ממנה, אבל בנפלו עו"ג ולסטים שאין סכנתה חזק כמו שלו, נאמנת לומר שהוא מת והיא ניילה, ואין הפרש בין דבר שיראה לעמוד שם והיא בורחת לדברים שהיא עומדת ימים אע"פ שהוא לו לבדו אינה נאמנת דהתם ודאי אמרה בדדמי עכ"ל, ובל"ס שכוון המאירי לדעת הרמב"ם והפלא שלא הרגישו בזה נושאי כלי הרמב"ם ולא בעלי השו"ע שהשתיק המחבר לשון הרמב"ם בסג"ד, והב"ש הביא פרש"י, ולא הרגיש שלשון המחבר ע"כ אינו הולך בזה הפי', הא מיהא לדעת הרמב"ם אין חילוק בדבר אי עומדת שם או בורחת משם, מכ"מ נראה הדברים דה"ק המאירי, דלדעה זו אף ע"ג שאינה יראה לעמוד מכ"מ משום בדדמי שודאי הוא ימות הולכת לה ממנו, אבל אם היא עומדת ודאי שם לא שייך שתאמר מת משום בדדמי שהרי יודעת סופו בדבר, וה"כ כנ"ד העו"ג שהיה רגיל את האיש יודע בדברו אם עמד מחולי הפאקין או מת והיאך נאמר שהוא אומר משום בדדמי שמת ע"כ לה באתי. לחקירה זו כלל:

נפתלי צבי יהודה ברלין.
דברר

הוכחת מהרא"י בזה"ד שהביא בח"מ (סקב"ח) דשאריו עו"ג שאומרים נהרג בקימנטרסין נאמן, די"ל דרבותא הוא, ואינו בא בזה להכריע כדעת המחמירים, וכבר כתבתי שם אות' ז' שדעת השאלות נס כן להקל, ולכל ק' יש יסוד, וכבר העידו גאוני בתראי שנהגו להקל בזה, ובלי קישור דברים ג"כ אמרינן שאינו אלא כמספר בלי חופלת, ואיני אלא כמעיד שדעת עמודי ההוראה צ"כראל להחמיר:

והנה מע"כ כ"י העלה דכנ"ד שהיה ברורי דברים שחקרה האשה מהעו"ג אח"כ מאין היא יודעת, והשיבה שבעלה סיפר לה ובעלה אמר שעו"ג שני סיפר לו והעו"ג השני אומר שעו"ג השלישי סיפר לו, כ"ז היו רגלים לדבר, כההיא מעשה דפונדקית, וגם הר"ן מודה דהוי מסל"ת, וכוננת מעכ"ת כ"י הוא כמ"ש הב"ש (בס"ק מ"ט) בשם הע"ז דאם יש אומדות מוכיחות יש לנו לילך לקולא ולומר שהיה מסל"ת, אבל אחר העיון שם מיירי דיש אומדות מוכיחות על מות הבעל, אלא שאין הוכחה ברורה בזה היינו מרפיים דברי העו"ג ולומר שהיה מסל"ת, כמו דלר"ע דס"ל שאין העו"ג נאמן במסל"ת מכ"מ בהלפרפות מקלו ותמילו וס"ת נאמן, ה"כ לדין ביש ספק אי הוי מסל"ת, אבל כנ"ד אין אומדת מוכיח על המיתה אלא איכא אומדתא שהיה כאן סיפור מסל"ת לעו"ג המעיד מעו"ג אחר, וזה לא שמענו אם מופיל, מכ"מ יש מקום לדברי מע"כ כ"י לדעת הרמב"ם ושו"ע שכתבו דהא דבעינן קישור דברים הוא משום דבעינן שיהא מוכיח שאינו מכין להעיד דבל"ז הוא ספק, ובזה יש מקום לומר דמוציא האומדתא שהיה מסל"ת, להכשיר ספק מסל"ת דעו"ג המעיד, אבל דברי הר"ן שכתב דבלא קישור דברים ודאי בא להעיד וא"כ דברי העו"ג ודאי אין בהם משם, ורק באומדתא שהיה לה ידיעות מסל"ת מצעלה ולבעלה מעו"ג אחר, בזה לא שמענו שמשאין אשה:

איברא די לנו אם נימא דלדעת הרמב"ם והשו"ע מושקין האומדתא כמע"כ מעכ"ת כ"י:

בסיומ דברים אלו הגדתי למע"כ כ"י שטעיתי בהע"ש שם אות ד' כמש"כ בטעם הרמב"ם משום דעוד בעינן אחזה אומדתא שאינו ספור שקר והיינו עפ"י קישור דברים שניכרים דברי אמת, ועפ"י יצבתי קושיית הריב"ש על הרמב"ם, עתה ראיתי שלא זהו טעמו של הרמב"ם אלא דבעינן שיהא ניכר שאינו מכין להעיד, וע"ד קושיית הריב"ש אמאי לא מקשה הגמ' דילמא כותי הוא, יש ליישב בפשיטות דהא לא היה קשה אלא לר' יוחנן אבל לר"ל ור' אושעיא ושמונים וחמשה זקנים דלא פסול אלא בזמיון להחיר לא היה קשה כלל, מש"ה מקשה לכ"ע, ולפי הישוב דבשעת הסכנה כו' מיושב גם זה, ואע"ג דכותי הוא מלוי, מכל מקום י"ל דבאותו מקום לא היה עו"ג מלוי כ"כ:

וברבר מסל"ת מפי מסל"ת דפליגי הר"ן עם תה"ד אי בעינן שיהא צברור הגדת העו"ג הראשון לפי תומו בבורח סיפור הביא מעכ"ת כ"י מש"כ בק"ע (סו' רכ"ח) דהר"ן המחמיר איל לטעמיה דבעינן קישור דברים היינו שיהא צברור אינו מתכוין להעיד מש"ה מחמיר בעו"ג מפי עו"ג משא"כ לפי דקו"ל בזה דלא כהר"ן, והאף דלכאורה נסתר דבר זה משו"ת הריב"ש (סימן שצ"ג) שאינו מנריך במסל"ת קישור דברים, ומכ"מ כתב בעו"ג מפי עו"ג חיישינן שמה עו"ג השני אינו בקי להכיר אם היה הראשון מסל"ת או להעיד, מכ"מ דעת הריב"ש יחידאה היא שאוסר גם בל"ז מסל"ת מפי מסל"ת מטעם הבו דלא לוסף עליה, מש"ה אסברא עוד מזה הטעם שאינו בקי כו', אבל אכן קו"ל דמשאין ע"י מסל"ת מפי מסל"ת יש מקום לדברים הללו, גם זה יפה כתב שסיפר לו העו"ג דשמע י"ל שיהא עפ"י תשובה למי ששאלו והוא מעכ"ת כ"י לחלק בין אחר העו"ג השני שמע מהעו"ג או אומר שסיפר לו העו"ג דשמע י"ל שיהא עפ"י תשובה למי ששאלו והוא שמש, משא"כ אם אחר שסיפר לו, מצוהר שלא היה על ידי אחר ששאלו, מאמנם גם בל"ז לפי דעתי לא חש שהגיד הראשון ע"י שאלה אלא באותו עובדא דאשת מומר שהביא הב"י שהסביר שדבר רחוק בעיניו שהתחילה העו"ג לומר לאיש שלא הכירחו מעולם שבעלה הראשון מת אם לא שהיא שאל עליו כו', מצוהר הא אם

בסכנה מ"מ חיישינן לבדדמי, מהא דאמרינן התם [קטו ע"א] נפלו עלינו נכרים כו' שמשמע שהיא החזיקה מלחמה בעולם כמ"ש רש"י הלכך נאמנת, ולא קתני רבותא אפילו במקום שהוא ידוע שנפלו עליהם נכרים נאמנת כיון שאינה יראה לנפשה. אלא ודאי אינה נאמנת אפילו במקום שאינה בסכנה אלא משום מגו דאי בעי לא היתה אמרה אלא מת לחוד. וכן משמע להדיא מרבינו ירוחם שכתב בנתיב כ"ג ח"ג וז"ל, עישנו עליו בית עישנו עליו מערה (ר"ל שמת בשרפה) ואמרה מת ואני נצלתי אינה נאמנת כמו במלחמה, פי' ולא מבעיא אם אמרה עישנו עליו שעומדת היא בחוץ שאפשר דלא מת ולא ראתה אותו, אלא אפי' עישנו עליו שעומדת היא בתוכו עמו וראתה אותו לא מהימנא כי אמרה מת, כי אמרינן כי היכא דאתרחיש לך ניסא אתרחיש לי' עכ"ל. הרי משמע להדיא שחיישינן לבדדמי אפי' במקום שאינה בסכנה. דאי לא תימא הכי מאי רבותא הוא זה אע"פ שעומדת בתוכו אפי' הכי אינה נאמנת, אדרבה איפכא מסתברא אם עומדת בחוץ יש סברא שהיא נאמנת שאינה יראה ולא אמרה בדדמי, אבל כשהיא מבפנים טרודה להמלט על נפשה ואמרה בדדמי. אלא ודאי דס"ל לרבינו ירוחם כמ"ש דאפילו במקום שאינה יראה יש לחוש לבדדמי, וכיון שכן הוא שאפי' במקום שאין העד בסכנה חיישינן לבדדמי, ה"ה בנדון דידן חיישינן לבדדמי. וכן משמע להדיא בתשובת הרשב"א [ח"א] סי' תתק"פ שכתב וז"ל מעיד על אשה צריך לומר מת וקברתיו, אבל אם לא אמר שקברו אינו נאמן, דכל שראה אותו שטבע או שירד למלחמה או כיוצא בזה סומך ואומר על דרך הדמיון כו' עכ"ל, הרי משמע שאפי' מי שראה שירד למלחמה אומר בדדמי⁴.

כי הסכמת הפוסקים הוא שעד אחד במלחמה אינו נאמן עד שיאמר קברתיו כי חיישינן לבדדמי. ונדון דידן אין לך שעת מלחמה גדולה מזו, כי ידוע שנימולים וערלים היו מוכרחים לצאת ולבא נגד השונא בחרבם ובקשתם להרוג או ליהרג, והני נשי כיון דלא אמרו קברנוהו איכא למיחש לבדדמי. הן אמת שמשמעות התוס' שכתבו בריש פרק האשה שלום דף קי"ד ע"ב ד"ה זמנין דמחו לי' כו', משמע שלא אמרינן חיישינן לבדדמי אלא אם גם האשה בסכנה שיראה לעמוד שם עד שימות, אבל במקום שאינה בסכנה כמו בנדון דידן שכתב הכריזו שלא יעשו עוד שום דבר רע לשום אדם לא חיישינן לבדדמי, וכן כתב הר"ן להדיא [שם]. והביא ראייה לדבריו מהא דאמרינן ת"ש נפלו עליו לסטים כו' ומשני שאני התם כדר' אידי דא"ר אידי אשה כלי זיינה עלי', ש"מ היכא דאשה אינה יראה נאמנת ולא חיישינן לבדדמי.

מ"ב נראה לענ"ד מדסתמו הפוסקים וכתבו בסתם עד אחד במלחמה אינו נאמן עד שיאמר קברתיו, משמע בכל ענין אע"פ שאין העד בסכנה מ"מ חיישינן לבדדמי, דזימנין דמחו לי' בגירא או ברומחא כו', וסהדא רבא נ"ל מה דאמר שם [קיד ע"ב] מפולת הרי הוא כמלחמה, ופירש רש"י שנפל הבית עליו, והתם ודאי איננה בסכנה, אפי' הכי אינה נאמנת דחיישינן לבדדמי כיון שרובן למיתה. וכן כתב מהר"א ששון שמכאן משמע אפי' אינה בסכנה חיישינן לבדדמי, ועיין שם בס"י י"ו. והא דאמרינן שאני התם כדר' אבין כו' שמשמע שהיכא שהאשה אינה יראה לא חיישינן לבדדמי, היינו היכא שהחזיקה היא מלחמה מעולם שיש לה מגו, אבל במקום שאין לה מגו אע"פ שאינה בסכנה חיישינן לבדדמי. ותדע שכן הוא שאע"פ שאיננה

4. לפני ד"ה ואין לומר לפני וכראי' בהדיא. וכ"כ הצמח צדק סי' קיג. ועי' צ"צ לובאוויטש פסקי דינים שאפי' לית לה מיגו נאמנת ובתוספות חיים ח"ב דכ"א ע"ג הביא דברי רבינו, וכתב שאף הח"מ מפקפק

אסורה משום איסור זונה, וכן פירש"י שם דאירי שכתב כבר מת והמה מחולקים בזמן או קודם נשואין או אח"כ.

¹⁰⁰ והגדה כבר נודע מחלוקת מהר"ם מינץ צו"ד סי' שצ"ז ובעל ט"ו, דאחד שאמרו לו קרוצך מת ואינו ידוע אם כבר עברו שלשים יום מיום מיתתו, שכתב מהר"ם מינץ דאמרין דמוקמינן לזה אחזקת חי ועכשיו מת והוא חוץ שלשים, והט"ו כתב דאדרבה מוקמינן ליה אחזקה דהשתא כמו דעכשיו מת לפנינו כן כבר הי' מת בזמן קדום, כיון דסוף אדם למות וחזין דכבר מת וא"י זמן מיתתו אמרינן דכבר עבר זמן רב מיום מיתתו, וכבר הארכתי צוה צישו"ע סי' י"ו. ומעתה צהך דדפנו כיון דע"כ אירי שעכשיו מת לפנינו לא שייך צוה חזקת חי, וכיון דיש לנו חזקה טובא דאשה דייקה ומסנבה דמרע לחזת אשת איש אף צעד ועד לא תלא, ושפיר דייק הש"ס מהך דדפנו דלענין זה אין חילוק בין עד אחד לשני עדים, ודו"ק היטב. וגלל כן נראה לפע"ד דאם מעיד א' על איש שמתה אשתו מותר לישא אחרת ואין צוה משום חדרגמ"ה, ואמנם צעד ועד דאחד אומר שמתה וא' אומר שלא מתה פשיטא דיש להחמיר. וע"כ צנידון דידן אף שינא הקול שעד האומר לא מתה קותר דברי הקול אף שיש כאן אחד שמחזיק הקול לאמת שמתה אשתו ראוי להחמיר בצבר דמוקמינן לאשה זו בחזקת חי, ויש צדי אריכות דברים צוה צמ"א, ע"כ תשובתי לחכם א' צוה.

אהע"ז סי' קנח טק"א

ודאי דסתמא דסוגיא ס"ל דאמרין כאן מיגו אף היכא דהטעם משום צדמי, כן עלה על לצי צראשית השקפה.

ואמנם חזרתי לאחורי בצבר הזה, חדא דהרי רבינו הגדול ז"ל [שם הל' א] פוסק הטעם משום דמשקרא ותמה עליו (מדברי) דהו"ל לפסוק לחומרא כמ"ד צדמי, ועיין פירושו צמ"מ, ולפ"ו נוכל לומר דכולי עלמא ס"ל דהיכי דשייך צדמי ודאי לא מהימנא, רק למאן דס"ל משום דמשקרא מוסף, וכתבתי שטעמו משום קושיא זו דה"ל למנקט נפקא מינה הזה, אלא ודאי דס"ל דהיכי דשייך צדמי פשיטא דמהני ולכך דכולי עלמא ס"ל דלא אמרינן מיגו היכי דשייך צדמי, ולא מהני למימר נפקא מינה הזה לענין מיגו, וכיון שכן אין כאן ראייה לדעת רבינו ז"ל להחיר כשהיחזקה היא מלחמה בעולם, וצוה אחי שפיר לכאורה דעת הי"א שהוצא צש"ע [סי' יז סע' מט].

אמנם הנלפע"ד צשיטת רבינו הגדול ז"ל דאין כאן קושיא כלל, דהנה הרמב"ם ז"ל [שם הל' צ] כתב וז"ל וכן אם הייתה מלחמה בעולם וצאה ואמרה מת צעלי צמלחמה אינה נאמנת, והנה דייק הר"ם ז"ל ליטנא דרבינו שכתב ואמרה מת צעלי צמלחמה, משמע דוקא צאמרה צפירוש מת צמלחמה, אבל צמת סתם לא מהני. וציקש מוטיא מקום לדברי רבינו זלה"ה, ולדעתי ממקומו נלמד דאמר שם הדר אמר רצא רעצון גרוע ממלחמה, דאילו מלחמה כי אמרה מת צעלי צמלחמה הוא דלא מהני הא מת על מטתו מהני, ואילו רעצון עד דאמרה קצרתיו, ודייק רבינו הגדול לשון רצא דמשמע דוקא מת צעלי צמלחמה הוא דלא מהני, ומשמע מזה דאם אומרת מת צעלי סתם היינו שלא צמלחמה, וצעינן שתאמר צפירוש מת צמלחמה, והיינו ע"כ משום דדרך האשה לומר כן, וכמ"ש הפוסקים. ומעתה היה קשה לרבינו ז"ל צמתניחין דנקרא שלום בעולם וא"כ ע"כ צמת צמלחמה אירי, דאל"ה אף צמלחמה בעולם נאמנת ואעפ"כ צשלום בעולם מהני, וע"כ לריך לומר דלפי שיטת צעל הצעייא ס"ל ע"כ דלא כרצא, אבל רצא דנקט הך ליטנא ע"כ ס"ל דנאמנת צהחזיקה היא מלחמה בעולם, ולכך פסק רבינו כן דצהחזיקה היא מלחמה בעולם נאמנת וזה צרור.

הדרך השני, והוא גם כן דרך קרוצ לזורתי השמועה דצש"ס שם [קטו,א] פשוט דמהני מהך צרייתא דנפלו עלינו לטטים או נכרים דנאמנת, ומשני שאני התם כדרכי אידי דאשה כלי זיינה עליה, והקשתי

צחידושי למס' יבמות לכיון דאין זה סכנה להאשה אמאי נקט הצרייחא לשון זה נפלו עלינו נכרים וכו' דמשמע דאין הדבר ידוע זולת על פיה, והוה ליה למינקט אפילו דאיתחזק הדבר שלא על פיה, ואחר זה ראיתי שכן הקשה בשו"ת עבודת הגרשוני סימן ס"ז, ודייק מזה דאף היכי דאין האשה בסכנה לא מהני רק בהחזיקה היא מלחמה לא זולת וכדעת מהר"א ששון, עיי"ש היטב. אמנם באמת לדינא נדחין דברי מהר"א ששון, מדנקט רבא דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי על מטתו מהני, וע"כ כוונת דבריו דאמר מת על מטתו אחר שהוכר במלחמה ושמע מינה דמשום דאין האשה בסכנה מהני אף בלא החזיקה היא המלחמה, וכן דייקי הקדמונים הרשב"א [קיד, ב ד"ה הא] והנימוקי [מב, א ד"ה גמ']. ונריך לומר דלרצא איירי באמת הך צרייחא כשהאשה בסכנה ורק משום דהחזיקה היא מלחמה מהני אף היכי דהיא בסכנה עיי"ז, וע"כ פסק רבינו כן.

אהע"ז סי' יז ס"ק מג

דף קטו ע"א

בענין עד אחד במלחמה

איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו בעמא דעד אחד מהימן משום מילתא דעבידא לגזוי לא משקרי אינשי או בעמא משום דאשה דייקא ומינסבה. ופשיט לה הש"ס מתחילה מהך דאחס יודעין שמדינה זו משובשת צרייכות הוא ואעפ"כ מהימן עד אחד בזה, ואח"ז רצה לפשוט מהנך דשני ת"ח שהיו צאים עם אצא יוסי בן סימאי בצפינה וטבעה והשיא רבי נשותיהן ע"פ נשים, והא מאה נשים כעד אחד דמיא ותסברא מים שאין להם סוף הוא, אלא בדקאמרי אסקיניהו קמן וחזינהו לאלתר וקאמרי סימנים, עכ"ל הגמ'. והנה אם נפרש פירוש האיבעיא זו דוקא בלא אמרה קברתיו ומשום חשש בדדמי דמשום דהאשה אינה דייקא, בזה איכא למיחש דילמא העד אחד אומר בדדמי, אבל צהיכא דהעד אומר קברתיו ודאי אף במלחמה דלא שייך דייקא, מ"מ מהני כיון דבקברתיו אינו אומר בדדמי, ולמשקרא לא חיישינן ליה א"כ יקשה מהא דפשיט הש"ס מהך דגייסות דילמא שם איירי באומר קברתיו ואז שפיר מהימן. ואם נפרש האיבעיא זו אפילו באומרת קברתיו ועיקר האיבעיא אי חשדינן ליה

למשקרא, א"כ יקשה הא דמשני הש"ס ואסקיניהו קמן ומה מהני הא אף קברתיו לא מהני והני סימנים אין מוציאין מחשש דמשקרא, דשמא ידעי צסימנים הללו מחיים.

והגדה עלה על לבי לחדש דבר, דהנה הרמב"ם [גירושין פי"ג הל' ב] פוסק דאשה אינה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה אף דאומרת מת וקברתיו, וכתבו הקדמונים בטעמו משום דאין דרך לקבור במלחמה. וא"כ אף בעד אחד אם אומר קברתיו מגרע גרע דהרי אין דרך לקבור במלחמה, ובשלמא אי לא חיישינן לבדדמי א"כ אף בלי קברתיו מהני, וע"כ הא דאמר וקברתיו פשיטא דאינו מגרע כחו מחמת שאינו מן הצורך לגוף העדות אבל אי צעינן שיאמר וקברתיו והרי אין מדרך לקבור במלחמה, וא"כ מה דאומר קברתיו אינו מועיל כלל. ומעתה אחי שפיר הא דפשיט הש"ס מגייסות דע"כ אפילו בלי קברתיו מהני, דאל"כ מהראוי דאף קברתיו לא יהיה מועיל הואיל דאין דרך לקבור במלחמה, או אף לטלטל ממקום שידע צדור שודאי מת, והיינו צרייכות אבל צמים דאין כאן סכנה למי שעומד ביצשה צודאי נאמן אם אומר קברתיו או הכרתו ביצשה וידוע לו שצודאי מת, ולכך מהני כאן הא דאסקיניהו קמן וחזינהו לאלתר. והא דקאמר הש"ס וקאמרי סימנים מטעם אחר קא חתינן עלה וכמ"ש התוס' [קטו, ב ד"ה וקאמרי] דחיישינן שמא אחר הוא עיי"ש, וזה פירוש נכון בפשט השמועה. ושיטת הרמב"ן ז"ל בפירוש השמועה בהך דקאמרי סימנים יבואר אי"ה בסמוך.

עוד דרך אחר היה נראה צעיני לכאורה, דבאמת אף אי נימא דלא חיישינן שהעד משקרא רק שאומר בדדמי מ"מ לא מהני אף אם אומר קברתיו, וטעמא דמילתא כיון דאין חיישינן שדומה צעיניו דהאי גברא כבר מת לזה חיישינן דהעד משקרא ואומר קברתיו, דהרי עיקר הטעם דאין לא חשדינן ליה דמשקרא הוא משום דהוי מילתא דעבידא לגזוי ושמא יתצר הדבר ויתגלה שקרותו לעין כל, אבל כיון שדומה צעיניו שמת ישקרא ויאמר קברתיו, וכיוצא בדבר כתב מהרש"ל [ים של שלמה סי' ב] לענין אשה עצמה, דמהאי טעמא פוסק הרמב"ם דאינה נאמנת במלחמה אף באומרת קברתיו, דמשום דאומרת בדדמי שמת משקרת ואומרת קברתיו.

אלא שיש לי לחלק הענינים באופן נאות מאד, דכבר נודע מה שנחלקו הקדמונים אי עדים נאמנים

חיו ככמלס מן מרשי זיל דברי הנצי בנבי דף (קס"ד) אינו דומה נמחק פנים אי לגמחא בי פגמים מיט. ובחוס גישין דף (כ"ב) ד"ס לא על מחוק שכחבו כן מיט. אבל לפי טייל הכר נכון דכ"י דבזמון סיחבין על דימוי זה שאינו דומה נמחק פנים אי לבי פגמים מיט בנס אכס ימחוק לא נירל לסתוך על דימוי דדמי לפימנים ואין סוהבין על סימנים מתיח שמה אחרתי זה כוס וכן היי אין שוהבין פיז.

ועתה נבא לפיין אכס יט בעתן זה היין דע"א בקפסא דנרע ברבס דלשי הרמבי"ט אנו חוששין שגברתו ולשאר סיפקים עכ"ס קברתו ל"ך ונכ"ד לא מלאנו שאמר סעד קברתו ושיין בסי (י"ז סתיח) וכנס נגמי יבמות דף (קפ"ז) למרי"ן היד קפסא ומסקי' באמרה לבטלס גרמתי בפני סלטי וסלטי ומלאח משקרת מיט משמש דוקא בכסיג אבל בענין אחר ל"ס קפסא אבל ברמי"א שס סביא דבכחחד וסיחה עגוסה ג"כ מיקרי קפסא מיט. וכו"ס האחרונים סקבו פיז וכחבו לסקל וכו"ס בנ"ד שלא סזיר דחו ר"ק סהיחה עגוסה לחוד זה לא מיקרי קפסא דכרי אחר"י דוקא סהמיר וקניחה עגוסה פמשע בכניחה עגוסה לחוד ל"ס קפסא ואף דנכ"ד ראינו סכנפ! כפר בחורה שכחב שא"ל נפ ר"ק בכסמחו לחוד מותרת לפלמח סכס בעוס"ר בזיין כזה ל"ס זה עוזב דה ובערפ סהסימס לגור ע"ז אס ירלס לפוב איכ ראינו דה ל"ס קפסא דמיט ל" וי"ס. איברא ד"ס לפיין בנ"ד דל"י בירושל"י יבמות (פסי"ו ס"ח) בגמרא אחרו קפסא וכו"י איג לא בני א"ל אפי' חובענא בודאי לסחגנס ישיין במכ"ס שס ש"י דברים ק"י סהכנס. ולע"ד גרלס כוכה בירושל"י דג"ז מיקרי קפסא סידי בחיבנחו בודאי לסהגנס סחכנס אוחו לב"ד ואמרה סכ"א מן אלו סכוסין נגרש שאין לו גבורה אכ"ס אי נכס" ודומה ובגהיים ס"ך סכפל למכ"י ועכשו אומרה סכעלס מח במדכ"י זה סוי קפסא וא"כ בנ"ד ניכ סחכנס בצרכאות וסיחירוס ליכ"א איכ זה עוב סוי כקפסא. אמנס כרלס דלשי נאחר דכונת בירושל"י כמיט מ"מ גרלס לע"ד דה דוקא בחכנחו לפניי אבל שלא כפנינו לא ובזס מובן לדין דקיי"ל דהלשס שאמרה לבטלס גרמתי כיינו דוקא כפנינו נאמנה אבל שלא כפנינו לא עיין (בר"ס י"ז) אי"כ מה מקשי' ביבמות דף (קפ"ז) וליכנס באמרה לו גרמתי ומשני באמרה גרמתי בפני פייפ ואפרו להדי"ט עיי"ש וזס קס"א דילמח שאמרה גרמתי בע"י כ"א. כפניו ואז אינה נאמנה אלא ודאי דכסיג לא מיקרי קפסא או פשוט דל"ס בפניו או מטוס דדוקא במכחש"ז ומחזק"ה נמשקרת. אז סוי קפסא וא"כ בנ"ד דחרווי"ט ליכ"בו שלא חכנחו לסחגנס כפניו ר"ק בצרכאות שלא כפנינו וגם לא כוחוקס למשקרת אז נא מיקרי קפסא כלל וז"ב. ובערפ דלא מובא בש"ס מקוס כסופקים ראשונים ואחרונים דככסיג סוי קפסא לכן אין מנכבין חומרות' בעגוסה ולא אמרו לסחחיר ר"ק לסקל משי"ס גנס דשני מסכמה לדעס משי"ס כ"י דנכ"ד לא סוי קפסא. וסנס עכשו לפיין בזס אכס שי"ך בנ"ד זין דע"א במסולה באסון במסילה סכרזל סכבואר (כסי"י י"ז סיג מיט) סג"ך סעד למד קברתו דל"כ חוששין שאמר בדדמי ובנ"ד לא מליט כמדוחו על סעד ש"ס דבר סמורס שקברו או סח"זו ולי"ס בדדמי. ומ"ס משי"ס שלבוט כ"י אי"ס בי"א דער באכקלמלספ"ספ"ס פטרלונגלונג

אורג מיט דסס מלדפ אבנפנאנגנן זה מורס שמשד ב" ענינים שקרס לו אכ"ו. וגם מורס שאמר האסון כעלכו ואח"כ מה. כנס ידידי פגנן סלסן בלסן לאכנס סולך כמו שכחב סעד ואין לדמות לטון הדיות כחוחו ושיין בחי"ט ס"י (י"ז סיק קי"ח) במס סכרבו לו אכחו פלסטיינט סביב לראשו אף שדל"י סוי סוזס ולא ס"זו ש"ס אכ"ר ומי"מ אס"ר. וכן לפיל באמר סעד סכרתיו שזס סוא סחמיר סחי"ט דלא סכ"י ר"ך קברתו אי סוזס כמו דל"י בדף (קכ"א) ביבמות דלספ"ו אגיבר"א דזס סוי כקברתו דל"י בר"י"ף ז"ל וכן בנ"ס נכ"ס לכחחיר בככרתיו אף שדל"י כונחו מורס פראוכו אח"כ וכו"י סוכ"ו סוכ"ו ומי"מ ל"ט ומכ"ס בנ"ד א"ך לדמות לטון הדיות כזה. וגם מיט מפסי"ה דכ"י סריסבי"א ז"ל ס"ף יבמות נבי מל"ן איכ"א בי ח"ז"ו סכ"י ח"ז"ו מל"ן איכ"א בי סס"א פכע סס"א שא"ל לוגר קברתו מ"ס דמכ"ז ומשי"ל כפשי"ס לס"י בודאי ל"א בדדמי. וכ"י כח"ר פי סדכ"ס מטוס בדדמי ל"ס משי"ל נפשי' לבשר לבני משפחהו בצורה רעס כוזח וסי"כ בנ"ד שכחב סעד כזה לגיסו ולאסחו בדדמי ל"ס משי"ל נפשי' לבשר בצורה רעס דמי לקברתו. ככ"ה ידידי לא כן כדכ"ס כ"ז כשי' כח"ר ר"ך כיון סזכר"ו בצרסס"ה ומשי"ל נפשו ויר"א ש"ח יחכ"ס ברבים משי"ס דל"י דייק מוב"א דמי לקברתו אבל לא בר"ס סככ"ר למשפחהו כן ורל"ס בריר"כ לזס ש"י סריסבי"א ש"ס דש"מ מיקוממסי"ן כמשי"ן א"ח אש"ו אף שלא אמר קברתו שיין גישין דף (כ"ח) וש"ס לא ח"י"י כלל בניסר למשפחהו אבל בככ"ז ספיר מ"י"י ש"ס ש"ן ד"ך סקוממסי"ן להכ"ו ספ"טי ככ"ר מי"ט זה ברור וש"ס. וא"כ בנ"ד שלא סכ"ו לרבים אין לזרף כלל סכרה סריסבי"א ז"ל ובערפ של"י סס"א ככ"ו פכע סס"א מל"ן איכ"א בי סס"א מטוס דס"ו משל"ס אין משי"ן אש"ו דל"י ש"ס בגמרא וא"כ מורס דמשל"ס ל"ט זה סכ"ו לזוט כאל"ה קברתו וא"כ כע"א במסולה דמי למשל"ס ודל"י ל"מ זה סזכ"ו ברבים ומכ"ס במכ"ר למשפחהו ז"י"פ.— אמנס בעיקר דין זה בבאהכ"ו אמתמשמש"ס סייע כשפונטין כ"י מסי"ח סכ"ו ל"כדי ספיר יזק"ו דכ"י מעכ"ס כזס דה ל"ס כמסולה דרשי ז"ל ברפשי' נבי מסולה כחכ שני פירושים נפל סביח עליו או רוח סזרס שמסיל סכ"ס מי"ט. וסנס כפי' סרלש"ן סכפל סביח עליו וסי"א סי"ח ובר"ס או לא סי"ח ש"ס בח"ך סביח ר"ק סמ"ס בח"ן אף שזי"ח אי"ל לברות יוחר לאחד שקרס האסון מי"ט כיון סכל ספ"ס וסלכ"ס מסביח מונח"ס עליו וא"י לראוחו מחוקת' בדדמי שבודאי מה וכן כפי' סניי שרוח סזרס מסיל סכ"ס איכ לריכ"ה לברות חוץ לעיר נה"ל נפס"ה וא"י לראוחו ג"כ משי"ס חכ"ו בדדמי אבל בבאהכ"ו אמתמשמש"ס לאחר שק"רס האסון אי"ל לברות יוחר ש"ס אין סכנס וגם כל כנפל"ים מונח"ס מנול"ס גלספ"ר לראוח"ס סייע משי"ס לא דמי כמסולה ר"ק כזלמ"ס קפס"ה סהלש"ס איכ"ה בורח"ה ככ"ז נאמנה לומר שמה בעל"ס ח"ס. אמנס מה ש"ס לפיין כזס מה שלא חקר מעכ"ה כלל כזס כ"י לא נודע לט אי"ס אסון קרס ש"ס אולי נשבר אי"ס גשר וספל כל סכ"סן לח"ך נכ"ר גדול כמו שקרס זה מקרוב במדינה"י וא"כ דל"י סוי כמו נכ"ס במשל"ס שדל"י ל"ל קברתו או אסק"ה אגיבר"א אמנס י"ט למ"ר כיון דכל עיקר דין על משל"ס שאין משי"ן אש"ו זה סוי ר"ק מדכ"ן דמכ"ה

